

УДК 821.16.1.2.09«18/19»І.Франко:82-6-94«190»Й.Застирець

ЙОСИФ ЗАСТИРЕЦЬ – ДУХОВНИЙ ПОРАДНИК ТА ПОПУЛЯРИЗАТОР ІВАНА ФРАНКА У СВІТІ (до 100-річчя від часу висунення Івана Франка на Нобелівську премію)

Алла ШВЕЦЬ

*Інститут Івана Франка НАН України,
вул. Драгоманова, 18, Львів, Україна, 79005,
e-mail: allashvec@yandex.ru*

У статті йдеться про творчі й особисті взаємини Йосифа Застирця з Іваном Франком, які зав'язалися на початку 1900-х років і переросли в щиролюбське приятелювання. Й. Застирець намагався зусебічно пізнати Франка як письменника та як людину з особливим духовним світоглядом. Це відображено у спогадах Й. Застирця про І. Франка, його епістолярії, літературно-критичних розвідках. Велика заслуга належить Й. Застирцю в популяризації Франка. Зокрема він ініціював 1915 року висунення його на Нобелівську премію в галузі літератури, особисто листовно звернувшись до нобелівського комітету з обґрунтуванням світових заслуг українського письменника.

Ключові слова: спогади, рецепція, популяризація, Нобелівська премія, Франкова релігійність, історія літератури.

Постать Йосифа Яковича Застирця (1873–1943) нині відома українському загалові хіба лише завдяки його історичній ролі в популяризуванні Франкового імені у світі, щирому людському намаганні й громадянському обов'язкові українця так масштабно возвеличити й у світових вимірах піднести духовний авторитет свого ушлявленого Земляка. Проте у сторіччя цієї важливої для української літератури й усього українства події – висунення Івана Франка на Нобелівську премію – хочеться висвітлити також і багатогранну постать Йосифа Застирця¹ (письменника, літературознавця, фольклориста, історика-краєзнавця, філософа, громадського і педагогічного діяча, греко-католицького священика, дійсного члена НТШ), осмисливши її також у світлі життєтворчих взаємин зі самим нобелівським номінантом.

Народився Йосиф Застирець на хуторі Романівка (тепер у складі с. Конюшкова Бродівського району Львівської області) в сім'ї заможного сільського господаря. Родовід Застирця походив з литовсько-української родини Партицьких. Його бабуся по матері Анна була з родини дзвонарів Супранівських із Соколівки – близьких родичів Якова Головацького, який народився в Чепелях (на Бродівщині). Бабуся Анна часто бувала у Головацьких, де зустрічалася з Маркіяном Шашкевичем. Й. Застирець був одружений з Емілією Глібовицькою, донькою пароха Накваші (тепер Бродівського району).

¹ Біографію Й. Застирця детальніше описано у працях Я. Малика [13, 14, 15], М. Комариці [11], О. Мазурка [12].

Навчався спершу в народній школі у Львові, від 1885 до 1893 року – у Бродівській німецькій гімназії, а згодом – у Львівській духовній семінарії. Студював богослов'я у Львівському університеті (1893–1897), пізніше упродовж ще двох років вивчав тут історію та німецьку мову й літературу на філософському факультеті. Був учнем професора Михайла Грушевського. У 1898 році – висвячений на священника. Служив священником у Берліні (тепер Бродівського району) та Бережанах. Учителював у Бережанській гімназії (від 1900 року), в українській Академічній гімназії у Львові (1902–1904 роки), четвертій польській гімназії у Львові (1904–1906 роки), а потім ще працював учителем у гімназіях Бучача й Тернополя. Серед його учнів був майбутній ректор Богословської академії у Львові, галицький митрополит, кардинал і верховний архієпископ патріарх Йосиф Сліпий. Згодом, згадуючи про діяльність Й. Застирця, тернопільський староста-поляк зауважував, що «не посол Старух, ані Левицький є їм (полякам. – *А. Ш.*) небезпечними, а тихий Застирець, що повертав до у країнства в народних школах тих українців, які давно ополячилися» [2, арк. 102].

У Тернополі Й. Застирець розгорнув активну громадсько-політичну роботу, зокрема ініціював створення «Інституту жіночого імені княгині Ярославни», яке провадило національно-просвітницьку діяльність. Коштом цього товариства до 100-річчя М. Шашкевича Й. Застирець упорядкував і зробив факсимільне перевидання «Русалки Дністрової» (Тернопіль, 1911) у серії «Ювілейна бібліотека, т. 1», спорядивши власною передмовою та коротенькою статтею про М. Шашкевича, в якій уміщено спогади сучасників про його життя в будинку на вул. Вірменській у Бережанах. Оригінал цього перевидання «Русалки Дністрової» з дарчим автографом Й. Застирця, датованим 10 березня 1910 року, зберігається у Львівській національній науковій бібліотеці ім. В. Стефаника.

На початку Першої світової війни під час російської інвазії в Галичині Застирець був заарештований царською окупаційною владою та ув'язнений у Бродях. Упродовж 1915–1917 років перебував у Відні, тоді ж заснував та очолив там українські курси учительської семінарії. За цей період понад триста абітурієнтів з Галичини та Буковини здобули вчительську освіту. У Відні далі провадив громадську роботу, зокрема домігся встановлення власним коштом меморіальної дошки на приміщенні, де проживали та зробили переклад Святого Письма Пантелеймон Куліш та Іван Пулюй. Меморіал виконано в синьо-жовтих барвах, декоровано мотивами українського соняха та лаврової галузки. На ньому був напис: «Земляче, згадай тут, що в сім домі творив-трудивсь Твій поет-Рагай Куліш Панько!». Це була перша у Відні меморіальна дошка, на якій зроблено напис українською мовою і яка звеличувала працю українців [8].

У 1915 році на філософському факультеті Віденського університету захистив докторську дисертацію на тему «Причинки до історії Кримської війни», здобувши науковий ступінь доктора філософії.

У листопаді 1917 року повернувся до Львова, де відтоді аж до виходу на пенсію (у листопаді 1929 року) працював професором української Академічної гімназії – викладав історію, німецьку мову та літературу.

У 1918–1919 роках Й. Застирець став активним учасником визвольних змагань у Галичині. Від 31 серпня до 19 жовтня 1919 року заснував та власним коштом видавав

політичну газету «Нова Рада», перший друкований орган після захоплення Львова поляками (вийшло 29 чисел). Громадянське подвижництво Й. Застирця відповідало ословленому в автобіографії його життєвому принципу: «Ціле жите своє працював для укр[аїнської] справи, не висуваючи своєї личности на перший план» [2, арк. 101].

Як письменник та літературознавець¹, Й. Застирець мало відомий читацькому загалові. Втім він був автором оповідань та гуморесок, науково-популярних літературознавчих, історичних праць, спогадів, статей, праць з теології, опублікованих у «Богословському віснику», «Руслані», «Українському слові», «Ділі», «Новій зорі», «Новій раді».

Серед літературознавчих праць Й. Застирця: «Євангеліє Сльозки» (Діло. – 1899. – № 220), «До життєпису Маркіяна Шашкевича» (Діло. – 1902. – № 10–11), «Ще в справі ювілею Маркіяна Шашкевича» (Руслан. – 1911. – № 187), «Зі споминів про Маркіяна Шашкевича» (Нова Зоря. – 1927. – № 47).

Також Й. Застирець видав шість випусків серії «Бібліотека оригінальних українських творів для родин і дорослої молоді», до яких увійшли переважно його власні твори: «Млин, драма на 5 дій з часів війни і мира» (Л., 1918. – Вип. 1; під псевдонімом: Ос. Як. Партицький), «Оповідання, новелі і гуморески» Й. Застирця (Львів, 1918. – Вип. 2), «Календар на 1919 і початок 1920 р.» (Львів, 1920. – Вип. 3; псевд.: Романецький), «Поезії Володимира Масляка» (вступ Й. Застирця, у якому викладено життєпис *В. Масляка*) (Львів, 1920. – Вип. 4), «Календар з церковним уставом на 1920 і початок 1921 р.» (Львів, 1920. – Вип. 5), «Історія української національної літератури» Застирця (Львів, 1921; – Вип. 6). Серед інших публікацій його художніх творів – «На св. Андрія», гумореска, присвята А. Чайковському (Діло. – 1928. – № 278), новели «Помилка» (Діло. – 1929. – № 129), «Берізка» (Календар «Народної справи» Золотий Колос на 1930 р. – Львів, 1929), «Двобій» (Календар «Просвіти». – Львів, 1928), «Мої нарциси» (Календар «Приятель господаря». – Луцьк, 1929).

У ЦДІА у Львові [Ф. 309] зберігаються такі рукописні матеріали Й. Застирця: «Збірник гуморесок на старі і нові українські теми» («Індики», «Святий вечір, або мої фатальні освідчини», «Крокодиль»), оповідання «Святий вечір» (1914), «Матура» (1914), листування з НТШ у Львові, статті «До історії видавання першого часопису по падінню Львова і уступленню українських військ за Збруч» (1925), «Біографія художника Крижанівського Василя» (1914), «Родоводи князів Сангушків», «Нові церковні фрески у Львові».

Як фольклорист Й. Застирець упорядкував тритомову рукописну збірку народних пісень, балад, легенд, переказів (понад 2 000), що їх збирав упродовж 25-ти років в околицях Бродів та Почаєва і передав на розгляд етнографічної комісії НТШ (див. лист Й. Застирця до Нового Виділу НТШ у Львові від 27 березня 1935 року [25]). За два роки до смерті хворий Й. Застирець звернувся до Осипа Роздольського з проханням заопікуватися збіркою. Зі супровідним листом О. Роздольського до УАН ця збірка зберігається у фондах Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України.

¹ Детальніше див: Житєпись і бібліографія писань о. дра. Йос[ипа] Застирця // ЦДІА у Львові. – Ф. 309. – Спр. 391. – Арк. 99–107.

Історія взаємин Йосифа Застирця з Іваном Франком. Йосиф Застирець підтримував дружні стосунки з багатьма українськими письменниками, зокрема дружиною П. Куліша Ганною Барвінок, Василем Доманицьким, Ю. Федьковичем, Ольгою Кобилянською, Володимиром Масляком, І. Франком. Він був учителем Франкового сина Петра під час його навчання впродовж 1901–1910 років в українській Академічній гімназії у Львові. Петро згадував: «До батька приходив і з ним цілувався о. Застирець» [23, с. 459].

Про І. Франка Й. Застирець опублікував спогади, видавши їх невеличкою брошуурою «Провідні гадки в справі конечної реформи наших народних і середніх шкіл та учительських семінарів. Зі споминів про І. Франка (про його релігійність)» (Відень, 1917). Збереглося два листи Й. Застирця до І. Франка, натомість рукописи Франкових відписів не збереглися, вони цитовані лише у згаданих вище Застирцевих спогадах. На думку Ярослави Мельник, це могло бути пов'язано з тим, що Й. Застирець свого часу не віддав автографи письменника до НТШ, де після смерті І. Франка зберігалася його рукописна спадщина [17, с. 103].

З І. Франком Й. Застирець познайомився 1903 року в домі Михайла Грушевського, який сусідив з Франками на вул. Понінського. До М. Грушевського священик тоді часто навідувався, готуючи до видання свій підручник з історії української літератури. Із Франком розмовляли про зв'язки з Наддніпрянською Україною, про літературні справи. Надалі їхні зустрічі часто відбувалися в бібліотеці НТШ (вул. Чарнецького, 26). «Поет був для мене дуже чемний. Про релігійні справи якось не говорилося, хоч я все про сю справу хотів поета поспитати», – згадував Й. Застирець [4, с. 15].

Дізнавшись про Франкову дивну недугу і параліч рук, Й. Застирець наприкінці березня – на початку квітня 1908 року написав до нього в Ліпик листа, в якому «як священик потішав його під зглядом релігійним, висказуючи надію, що Господь Бог поверне ему здоров'я». У цьому ж листі Й. Застирець згадав, що Франкові слова з «Прологу» до поеми «Мойсей» «Піде гомін волі і т. д.» викарбувано на спорудженому з його ініціативи пам'ятникові св. Володимирові на горі Могила під с. Наквашею [4, с. 15]. У примітці Й. Застирця до тих-таки спогадів, опублікованих з незначними змінами і доповненнями пізніше, зазначено, що цей пам'ятник знищено під час війни й дотепер не відбудовано [5, с. 132]. Щоправда, в одній зі своїх автобіографій згадував, що на пам'ятникові був напис: «Народе, з могил встане воля, усміхнеться доля, дай це, Боже!» [9, арк. 54].

Відпис отримав аж 20 квітня 1908 року, вже по поверненні І. Франка з хорватського курорту. Петро Франко за дорученням батька писав: «Простіть, що пишу за батька, він так хорий, що не може ні писати, ні читати. Окрім того, лежить в санаторії у Львові (тоді І. Франко лікувався у лікарні братів Свйонтовських – закладі для душевнохворих. – *А. Ш.*), де його навіть з родини ніхто не сміє відвідувати під лікарською загрозою. Дякую Вам від імени батька за Вашу ласкавість та прихильність. В кождім разі хвороба, незвісно навіть, яка, може продовжитися ще кілька тижнів. Бажаю Вам здоров'я» [4, с. 15].

Вражений прикрими звістками про важку недугу І. Франка, Й. Застирець спершу планував навідати його в лікарні. Але на той час хворого вже перевезли додому,

де 2 серпня 1908 року він таки зміг його відвідати. Стан недужого справив на нього гнітливое враження: «Він вийшов зі сіней по сходках проти мене. Був босий, мав на собі грубу сорочку поверх камізолю, підперезаний був ременем, якого кінець звисав. Поет пізнав мене і при звитаню ся подав мені руку. Я не мав за що взяти, бо усі пальці обох рук були стиснені параліжом в кулак. Мене се переразило. Він не міг ні дверей відчинити, ні взяти в руки що-небудь, от хоч би їду» [4, с. 15]. В робочому кабінеті І. Франка, згадував Й. Застирець, вони розмовляли тоді про здоров'я письменника, про літературні справи. «Милою несподіванкою» для Й. Застирця як священика було Франкове уповання на Бога: «Тепер, *Богу дякувати*, мені ліпше, і, може, *Бог дасть та увільнить мені руки*, бо, бачите, не маю влади» [4, с. 15]. Під час цієї розмови Франкове зацікавлення й схвалення викликала праця Й. Застирця «Петро Білянський, єпископ Львівський, Галицький і Каменця Подільського 1781–1798» (Тернопіль, 1908), яка щойно (за кілька днів до зустрічі) вийшла друком і з якою І. Франко вже встиг ознайомитися, про що сказав співрозмовникові: «Читав я Вашу розвідку про єпископа Білянського. Добре, що про те пишете, бо в церкві у нас витворюються відносини, як перед поділом Польщі, коли єзуїти і василіяне довели світське духовенство до цілковитого занепаду. Доперва Марія Тереса з Йосифом і Білянським зробили сякий-такий лад» [4, с. 15]. Йшлося про Петра Білянського (1736–1798) – греко-католицького священика, львівського єпископа (1779–1998), першого представника білого (мирського) духовенства на Львівській єпископській кафедрі, який домогся суттєвого поліпшення статусу греко-католицької церкви, зокрема повної рівності з римо-католицькою в Галичині (декрет від 13 жовтня 1782 року) та запровадження української мови в «*Studium Ruthenum*» та церковних проповідях за часів правління імператора Йосифа II (1765–1990). У 1790 році П. Білянський звернувся з петицією до наступника Йосифа II імператора Леопольда II (1790–1992) із проханням підтвердити рівність обох обрядів католицької церкви (офіційно була підтверджена 8 липня 1790 року), утворити Галицьку митрополію, ввести початкове навчання українською мовою під опікою церкви, відновити деякі монастирі тощо.

Іван Франко порадив Й. Застирцеві продовжувати працю про П. Білянського й пообіцяв дати «одну цікаву народну пісню про єпископа Білянського» [4, с. 15]. Респект до гостя-священика під час цієї домашньої зустрічі І. Франко виявив унікальним подарунком – давнім автографом власної поезії «Весна прийшла, на синьому Дунаю...» (перша пісня поеми «Лісова ідилія» (ЛНВ. – 1903. – Т. 21. – Кн. 1), вміщена у збірці «*Semper tunc*». – Львів, 1906), який став для Й. Застирця справжньою життєвою реліквією: «... і доси у себе переховую», «... під час моєї утечі з початком війни взяв (автограф. – *А. Ш.*) я з собою, закопував серед арештовань з другими невинними рукописами наших поетів в землю, ховав і пр., бо о біду не було трудно» [4, с. 16].

Небавом Й. Застирець знову побував у І. Франка, привіз йому тернопільського гостинця – пляшку питного меду, «з бажанєм, щоби бодай тепер, на старість, жите поетови спливало солодко, як мід» [4, с. 15]. Й далі І. Франко скаржився на погане самопочуття, докучливий параліч рук, який унеможлилював писання. Тоді ж зізнався, що працює над виданням тексту «*Wielka Utrata*», рукопису невідомого автора, що його купив в

антикварній крамниці і вважав п'ятою, «незноюю» досі, частиною Міцкевичевої поеми «Dziady» [19]. Якраз довкола цього тексту між ними виникла дискусія: Й. Застирець піддав сумніву автентичність тексту, а І. Франко настирливо обстоював належність твору Міцкевичеві. Далі розмова переросла в цілком інше русло – торкнулися теми, яка повсякчас цікавила Й. Застирця, – Франкової релігійності. Як близький знайомий письменника і священник, Й. Застирець у спогадах намагався розвіяти міф про Франків атеїзм, його «нерелігійність». Для цього шукав переконливих фактів у його біографії, творчості, у їхніх дискусіях (докладніше див.: [18]. «Мене все вражав закид, що Франко ширить нерелігійність, і ніколи не можу погодитись з гадкою, що великий чоловік, діяч або поет, який виріс в нашій народі, міг бути нерелігійний [...]. Мав би Франко бути безбожником? Я про ту справу старався поінформувати у самого поета...» [4, с. 14].

У розмові із Й. Застирцем на його запитання: «звідки взялося у Вас певне упереджене до релігії?» – І. Франко відповідав, що таке ставлення сформувалося у нього ще зі школи. Детальніше про це він описав в оповіданнях з часів навчання у Дрогобицькій школі отців василіян: «Отець-гуморист», «Оловець», «Schönschreiben», що їх Й. Застирець читав. «Але чому, пане докторе, в Ваших письмах слідна якась нерелігійність?» – допитувався далі, мавши на увазі, за його словами, тодішнє нове оповідання І. Франка «Кожух і фейлон»¹, «яке нас, священників, прикро вразило», на що письменник сказав: «Я священницького життя, як і приміром мельникового життя, не знаю. Я знаю світогляд і життя селянина. Тому в тім оповіданні дав я вислід тому, що селянин міркує» [4, с. 17].

Тоді ж І. Франко особливо наголосив: «Я нашій суспільності зроблю велику несподіванку під сим зглядом». Й. Застирець потрактував ці слова так: «...поет прирік, що заманіфестує в якийсь спосіб своє прив'язане до церкви – може, в яким завіщаню, творі, або сповнюваню релігійних практик». Ця розмова з письменником, а також аналіз його творчості пізнього періоду, в якій наявні алюзії й мотиви зі Святого Письма, утвердили в Й. Застирця думку про релігійний світогляд І. Франка: «Ні, великий і народний поет, який вийде з нашого народа, не може бути нерелігійним! Він може лише в молодості переживати релігійний “Sturm-und-Drang periode”!» [4, с. 17].

Попри сформовану й усталену суспільну опінію про І. Франка, зокрема його антирелігійність, Й. Застирець прагнув особисто зрозуміти внутрішню психологію творчого феномена письменника, пояснити його світовідчуття через факти трагічної біографії, світоглядної еволюції. На його думку, «ціха релігійного роздумування», особливо актуалізована у Франкових рефлексіях останніх років життя, навіяна передчасною смертю сина Андрія (1913 року), відходом у вічність «приятеля юних днів» М. Павлика, який помер «не відчуженим від церкви» [4, с. 18]. Зрештою, уже в пізнішому листі до І. Франка (від 14 листопада 1915 року), знову повертаючись до теми його релігійності, Й. Застирець зазначив: «Пан Доктор так багато в остатних роках брали тем з Письма Св[ятого] і ще більше зблизилися тим до апогею великого Народного поета», завдяки чому І. Франко став шанованим у священничих колах [1]. У пізнішій публікації спогадів про І. Франка Й. Застирець згадав також, що має рукописи «нанизаних релігійністю»

¹ Оповідання під такою назвою серед Франкових творів не виявлено.

Франкових праць та творів періоду 1914–1915 років: «про церкву Спаса в Василеві, про щедрість і доброту св. Володимира, про хрещення Києва й усієї Руси, 180-стрічкову поему “Похід Володимира на Корсунь”, “Хрещення св. Володимира”, про місіонаря Брунона з Квербурга» [5, с. 133].

Також Й. Застирець сподівався прийняти в себе І. Франка, коли той 1911 року мав приїхати до Тернополя з читаннями поеми «Мойсей». У листі до І. Франка від 15 грудня 1911 року Й. Застирець запрошував його на обід (мешкав тоді у новій віллі на вул. Сенкевича), обіцяв зустріти на вокзалі. Відомо, що на запрошення «Учительської громади» І. Франко 17 грудня 1911 року в колишньому приміщенні Міщанського братства (тепер будинок обласної філармонії) читав поему «Мойсей» [16, с. 51]. На честь цього на будинку встановлено меморіальну дошку. Проте в Й. Застирця тоді І. Франко не гостював, пояснивши згодом, що згаданого листовного запрошення не встиг отримати напередодні свого виїзду зі Львова. Та все-таки того самого дня вони зустрілися в ресторані вже після «відчиту». Й. Застирець згадував, яким безпомічним виглядав тоді І. Франко: «поета вбирали і розбирали з верхньої одіжи другі люде та син, який ему товаришив. Так само не міг він їсти. Єго годували, як малу дитину» [4, с. 17].

Перед від'їздом до Відня в серпні 1914 року Й. Застирець із сином заходили навідати І. Франка, але не застали вдома. Господиня, Ольга Франко, тоді щедро пригостила їх яблуками й грушками з власного саду, – згадував він у листі до Франка від 14 листопада 1915 року [1, Ф. 3. – № 1630. – С. 194]. Цим листом з Відня Й. Застирець хотів підняти життєвий дух І. Франка, фізично знесилоного не лише хворобою, злиднями, а й російською окупацією: «Наша віденська колонія була під час інвазії дуже неспокійна о судьбу Високодостойного Пана Доктора, нашого найбільшого Поета, котрий тільки огню та великих ідей розсипав по нашій Україні своїми все свіжими поезіями, заспівами і науковими творами. Богу дякувати, що в здоровлю пережили Пан Доктор те люте время...» [1, Ф. 3. – № 1630. – С. 191]. Як палкий прихильник Франкової творчості, Й. Застирець порадив йому решту творчого життя присвятити «виключно поезії», яка, порівняно з науковими працями, ніколи не втратить естетичної вартості [1, Ф. 3. – № 1630. – С. 192]. Щиро радів, що І. Франко починає сам писати лівою рукою й висловив сподівання на швидке цілковите одужання, уповаючи на милість Божу. Читаючи у Відні українські курси для вчителів, Й. Застирець просив І. Франка надіслати автографи своїх творів, щоб дати молоді змогу побачити автентичний текст письменника, викликати в них захоплення та зацікавлення літературою [1, Ф. 3. – № 1630. – С. 194].

Відтак Й. Застирець отримав власноручний відпис І. Франка від 21 листопада 1915 року, написаний «письмом не округлим, лише дуже цікавим, наче друкованим» [4, с. 18], – наслідок тимчасового «розв'язання» хворих рук письменника. Цей один з останніх Франкових листів, пройнятий роздумами й людськими одкровеннями, особливо цінний з біографічного боку для осмислення фізичного й душевного стану письменника смеркального періоду. Франкову повагу до адресата явлено в листовних звертаннях: «Високоповажаний отче докторе!», «шлю Вам надто щире поздоровлення». І. Франко, який перебував тоді на лікуванні у «Приюті для хорих і виздоровців УСС у Львові» на вул. Петра Скарги, 2, розповідав про пережитий «у тяжкій тузі» 1915 рік:

«пережив усі страхи смерті й котра підтяла на довгий час мою фізичну силу й зробила мені навіть ходжене по вулиці майже неможливим» [4, с. 18]. Скаржився письменник на несправедливе розпорядження коштами, зібраних до 40-літнього ювілею його творчої діяльності, бо вони зберігалися в банку «Дністер» і були недоступні йому лише через опікуна Карла Бандрівського. І. Франко надіслав тоді Й. Застирцеві свій творчий «автограф із остатніх днів». У своїх спогадах Й. Застирець навів повністю зміст Франкового листа. Цей лист раніше неопублікований і не увійшов до «Зібрання творів» у 50 томах, а тому в майбутньому його обов'язково потрібно подати в Повному зібранні творів І. Франка.

Психологічний коментар до цієї епістолярної сповіді І. Франка Й. Застирець подав у спогадах: «З листа віє також гіркою іронією до суспільности, яка не давала поетові того, чого йому дуже не ставало. Передові люди рідко коли зближались до нього, звідси виходило нерозумінє поета, а з другого боку – скарги Франка, як звісно, про його “собачий обов'язок”» [4, с. 19].

Зокрема, Й. Застирець був ініціатором висунення І. Франка на здобуття Нобелівської премії в галузі літератури. У мотивації цього рішення для нього мали значення не лише гідна пошанування й високої нагороди особа І. Франка, а й намагання привернути увагу світу до української нації, її духових лідерів. Очевидно, Й. Застирець не міг змиритися з тим, що І. Франко не зайняв місця провідника нації, не знайшов розуміння й поцінування серед своїх сучасників, залишившись натомість наодинці боротися з важкою недугою, матеріальними труднощами та упередженими оцінками в суспільстві. Про це читаємо в його листі до І. Франка від 14 листопада 1915 року: «Дуже мене гнівить, що Штокгольмська Академія признає нагороди “Нобля” ріжним людям, а наших великих людей поминає, що в голоді і холоді ставили будівлі під небо високі. Я не втерпів і вислав до Штокгольму представлене в тій справі» [1, Ф. 3. – № 1630. – С. 192–193]. Спочатку Й. Застирець сподівався надати цій ідеї розголосу в Галичині, щоб заручитися підтримкою широких кіл громадськості, інтелігенції, духовенства. Далі шукав підтримки у Відні. Кандидатуру І. Франка підтримали провідні вчені Віденського університету, а також шведський історик Горальд Гярне (Упсальський університет, Швеція). Натомість впливові представники української політичної еміграції у Відні «поставилися до сеї справи байдуже» [4, с. 18]. Детальніше про цей факт індіферентності галицької політичної еліти у Відні Й. Застирець розповів у пізніших спогадах: професори Віденського університету, які висловили готовність підтримати кандидатуру І. Франка, «зажадали, щоб у цій справі сказали своє слово українські посли, бо ану ж вони не бажають нагороди Нобля для Франка. Президія устами президента Ю. Романчука заявила мені, що ... “ще не пора”» [5, с. 134]. Про ще гострішу реакцію «земляків» на своє Нобелівське подання І. Франка Й. Застирець згадав у «Споминах з мого життя (Нагорода Нобля для Франка)»: «Коли справа йшла добре, то я звівся між нашими політиками в тій справі, тоді земляки відсунули справу, а мене насварили, що се не моє діло...» [24]. Хоча, на думку Й. Застирця, І. Франко тоді мав усі шанси здобути почесну премію: «Обставини були для наділення Франка сею нагородою дуже корисні: українська справа по освободженні Львова стала актуальною. Показалося також, що

навіть російське правління мусило поета лишити у Львові в спокої. Комітет Нобля не мав також між поетами відповідного кандидата, а творчість Франка якраз надавалася до його узгляднення» [4, с. 18].

Доктор філософії Віденського університету Й. Застирець 26 листопада 1915 року надіслав з Відня до Нобелівського комітету листа, в якому запропонував кандидатуру письменника І. Франка на високу відзнаку (цей лист німецькою мовою зберігається в архіві Шведської академії під № 19 за 1915 рік). Документ має заголовок: «Шведська Академія Нобелівського комітету». На с. 5–7 написано Застирцевого листа зі зверненням: «Високоповажаній Королівській Академії, Стокгольм». У листі далі йшлося: «Оскільки Український університет ані в Галичині, у Львові, ані в підросійській Україні (Південна Русь) не відкрито, і досі для старожитнього 35-мільйонного українського народу внаслідок таких обставин не існує відповідної академічної установи, незважаючи на вимоги українського народу, якого єднає зі шведами славнозвісний час гетьмана Богдана Хмельницького в середині XVII століття, та з тією епохою, коли Карл XII боровся за свободу народів, до цього часу така академічна установа не була відкрита і внаслідок цього до сих пір не існує жодної академічної інституції, яка могла б найбільших і найзаслуженіших людей нації без зволікання представити Високоповажній Королівській Академії на здобуття Нобелівської премії. У зв'язку з цим я дозволю собі славетну Академію звернути увагу, що, проживаючи у Львові в жахливих злиднях, найбільший український і водночас слов'янський поет та вчений доктор Іван Франко тримає прапор боротьби за свободу, прогрес та ідеали людства упродовж майже п'ятдесяти років, з молодечим запалом високо тримає цей прапор». Текст клопотання Й. Застирця до Нобелівського комітету у перекладі з німецької опублікував І. Пасемко [20, с. 63], передрукувавши його з книжки Ярослава Рудницького, де це подання опубліковане англійською, німецькою та французькою мовами [27]. Переклад Застирцевого листа до Нобелівського комітету, зі скороченнями та змінами опублікувала також Віра Франко [21].

Далі коротко згадано біографію письменника: його важке дитинство, навчання в гімназії, недопущення до університетської кафедри й перераховано заслуги І. Франка як національного генія і митця світової величини. «Він працював безперервно в галузі поезії, прози, працював як критик, як історик літератури, як етнограф і ін. так тяжко, що втратив зовсім своє здоров'я. Будучи паралізованим на обидві руки, свої поезії, сповнені весни і свободи, він диктував упродовж 6 років – ті справжні і висококласні мистецькі скарби, поезії свого народу, які дістали загальнонародне визнання як творіння загальнолюдської вартості. Він – найбільший національний поет свого народу, тому що він до глибини і повністю розкрив красу мови свого народу, він найбільший поет-титан нації, що перевершив Шевченка. Його останні твори показують також примирення з церквою. Бібліографічний список його творів українською, німецькою, російською, польською та іншими мовами охоплює пару томів. Він справді найвизначніший письменник сучасної Європи. Лише тяжке і жахливе становище нації не дозволило великому поетові стати доступним широким культурним масам» [20, с. 63].

Нижче йшлося про життєву трагедію письменника: скрутне матеріальне становище під час російської окупації, важка недуга й моральне приниження у ко-

лах недоброзичливців. У мотивації кандидатури І. Франка Й. Застирець не оминув й національно-політичного аспекту як важливого чинника утвердження нації, її ідентичності й визнання у світі: «Я також порушую при цьому величезної політичної ваги проблему про значення такої нагороди для національних устремлінь цього древнього культурного народу, старожитній золотий період культури якого розпочався ще в XI столітті, якого тепер найкращі сини включились у боротьбу за свободу народу (Українські Січові Стрільці). Цей народ бореться вже тривалий час за відкриття своїх університетів. Таке відзначення доктора Івана Франка Нобелівською премією матиме велике значення не тільки для України, але також для всієї Східної і Центральної Європи» [20, с. 63]. Відтак у листі Й. Застирець позиціонував І. Франка як найавторитетнішого духовного й культурного лідера українського народу, «найбільшого Провідника своєї нації, інтернаціонального генія». Лист підписано: «Професор, доктор філософії Йосип Застирець, гімназійний професор, керівник учительського закладу» [20, с. 63].

У списку номінантів на здобуття Нобелівської премії за 1916 рік у галузі літератури разом із прізвиськом І. Франка тоді фігурували ще 29 кандидатів, з-поміж них – Анатоль Франс, Ромен Роллан, відомі представники французької літератури. За процедурою, проходження документів у Нобелівському комітеті має чітку послідовність: у вересні – прийняття пропозицій, у лютому (вже наступного року) – кінець прийняття заявок, у квітні–травні відбувається відбір кандидатів, у червні–серпні – вивчення доробку номінантів, у вересні–жовтні – на засіданні членів Нобелівського комітету визначають лауреатів. Відповідно, 1915 року кандидатуру І. Франка на комітеті не розглядали через запізнення, адже лист датовано 25 листопада 1915 року. Наступного, 1916 року, пропозицію щодо І. Франка не розглядали вже з іншої причини – 28 травня письменник помер. Відповідно до «Статутів установ Нобеля» померлий кандидат вибуває зі списку номінантів. Хоча в історії присудження Нобелівських премій траплялися й винятки, коли цю нагороду присвоювали посмертно. На жаль, цей виняток на І. Франка не поширився.

Працюючи викладачем спершу в Бережанській, а згодом у Львівській академічній гімназії, Й. Застирець зацікавився історією української літератури, яку прагнув популяризувати в найдоступнішому для широких кіл учнівства та громадськості форматі підручника. Задля цього видав власним коштом «Історію руської літератури від найдавніших часів по нинішній день» (Львів, 1902). Історію української словесності Й. Застирець періодизував на три доби: I – староруська – від найдавніших часів до Берестейської унії, кінець XVI ст.; II – «псевдокласична від 1596 р. до часів по знесенню Січі запорожської 1775 р. і появи «Енеїди» – Котляревського 1798 р.»; III – «народна, від 1798 по нинішній день» [6, с. 4]. Спочатку автор подав загальний огляд того чи того періоду, а далі коротко охарактеризував творчість його представників. У розділі «Погляд на третю, народну добу нашої словесности» йшлося про І. Франка: «Головним по смерті Куліша та Кониського представителем літератури стає І. Франко. Єго, як і других теперішних писателів, теми – то соціальне питанє, а хоч се не дасть нашій словесности багатого засобу цілющої води і сего водоспаду не пхне на нові дороги, але має лише переходове значіне, то все такой стоїмо тепер з нашою літературою на тім місци, де то “не неволі син” просвіщаючийся і зазнайомлений

з чужими літературами, заспіває, може, незабаром нову, нового якогось героя нашої літератури величну побідну пісню на традиційних та голосних народних струнах» [6, с. 29–30]. Розділ «Письменники новітніх часів» розпочав з літературного портрета І. Франка, відвівши йому найбільше обсягу. Подав спершу біографічну довідку про І. Франка, далі охарактеризував його творчість, зокрема працю в періодичних виданнях, публікацію творів, знайомство з М. Павликом і М. Драгомановим, додавши від себе: «Сей талановитий повістяр-поет і критик стояв би далеко вище у нас, если би не блудна его точка, з котрої дивиться на світ, а то соціалізм, котрий правдивій об'єктивній творчості і красі поезії шкодить. Виняток в тім взгляді творить хиба одинокое його “Зів’яле листе”, Львів 1896. Важнійші деякі ще його повістки то: “В поті чола, образки з життя робучого люду”, “Воа constrictor”, переведена і на німецьке, “Перехресні стежки”, Львів, 1900, “Як пан собі біди шукав” (казка) і много других». З поетичних творів І. Франка відзначив збірку «З вершин і низин», поему «Панські жарти» – «поема з часів знесення панщини (найлучше, що Ф[ранко] написав)» і збірку «Мій Ізмарagd» [6, с. 63]. Також похвалив і перекладацький спадок І. Франка: «Ф[ранко] має у нас еще і ту заслугу, що познакомив нас з чудовими геніями поезії, перевівши дещо з Гетого, Софокля “Едипа Царя” та Гейного, котрий зробив на Ф[ранка] велике вражінє, “Лиса Микиту” (“Reinecke Fuchs” Гетого) Ф[ранко] знаціоналізував у нас». Серед найкращих драматичних творів письменника назвав «Кам’яну душу», «Украдене щастя», «Сон князя Святослава» [6, с. 63].

На цю працю Василь Щурат написав негативну рецензію під назвою «Начерки історії нашої літератури» [26], детально, майже посторінково пройшовшись по книжці Й. Застирця. З-поміж хиб підручника назвав невмотивований поділ української літератури на періоди, подекуди хибну інтерпретацію текстів давньої літератури, неправильні жанрові дефініції творів, перекручування заголовків, оминання деяких важливих фактів літпроцесу, помилкове датування літературних видань, біографічні неточності, фактографічна перенасиченість письменницьких біографій замість цікавих оглядів їхньої творчості, брак літературних портретів багатьох відомих письменників, мовностилістичні та правописні огріхи тощо. Думку про те, що Франкова «блудна точка» – соціалізм – шкодить творчості й поетичній красі, В. Щурат назвав нісенітницею й вузько клерикальним поглядом на літературу. Насамкінець порадив авторові перш ніж братися до другого поправленого видання книжки, «з першого видання все спалити» [26, № 31].

У відповідь Й. Застирець опублікував невеличку брошуру під назвою «Відповідь Д-ру Щуратові на критику “Підручника історії руської літератури”» (Бережани, 1902). Спростовуючи чимало закидів В. Щурата, він пояснив вказані хиби «Історії...» передусім форматом підручника, який вимагав лаконічної форми та доступної манери викладу. Дискутував щодо доцільності висвітлення багатьох дрібних письменників в огляді літератури, мотивації поділу розвитку української словесності на періоди, окремих питань слововживання та термінології, поглядів на генезу народної творчості та вплив на неї християнської традиції і т. д. Підтвердив, що в поданих життєписах письменників користувався різноманітними джерелами та незаними досі спогадами й рукописами (як ось у статті про М. Шашкевича).

Захищаючи окремі положення свого підручника у «Відповіді...» В. Щуратові, Й. Застирець, між іншим, покликався на І. Франка, очевидно, таким способом намагаючись додати переконливості особистим мотиваціям. Зокрема, закид про недотримання в «Історії...» періодизації, що її запропонував О. Огоновський в «Історії літератури руської» (Львів, 1887–1894), пояснив тим, що й І. Франко критикував цей поділ у рецензії на «Історію...» О. Огоновського [3, с. 3]. У тій рецензії (Kurjer Lwowski. – 1889. – № 186) І. Франко назвав запропоновану О. Огоновським схему поділу літератури «зовсім неісторичною», «помилковою, чисто механічною» [22, т. 27, с. 334–335]. Покликався Й. Застирець і на Франкову статтю «Заборона “Літературно-наукового вісника” в Росії» (ЛНВ. – 1901. – Кн. 10) – у зв’язку з витлумаченням В. Щуратові свого погляду на Емський акт 1876 року [6, с. 6].

Фактографічні блуди, яких допустився у Франковій біографії, – як ось те, що письменник у школі Ясениці-Сільної «служив (замість “співав”. – *А. Ш.*) до Служби Божої» [6, с. 62] і що начебто І. Франко прославив у вірші з’їзд членів Общества Качковського [6, с. 62], – Й. Застирець пояснив: у першому випадкові – опискою в тексті, у другому – хибною інформацією, яку взяв з «Історії літератури руської» О. Огоновського [3, с. 6].

Услід за В. Щуратом негативною рецензією (ЛНВ. – 1902. – Т. 17. – Кн. 3) на працю Й. Застирця відгукнувся І. Франко, згадавши й про Щуратові критичні «фейлетони в “Ділі”». І. Франко тоді не був особисто знайомий із Й. Застирцем, можливо, саме це і вплинуло на досить різкий тон його критичних суджень. Він дорікнув авторові брак фахових знань з української («руської») мови та літератури, «бракові обдумання». «Книжка о. Застирця, – йшлося в рецензії, – і з погляду язика, і з погляду знання літератури – *се правдивий скандал*, неможлива галімація всяких деталей, перекручень, помилок та непорозумінь без будь-якої здорової думки, без сліду критичного суду» [22, т. 33, с. 223]. Не вдаючись до деталей у критиці книжки, І. Франко порадив авторові «сісти і вчитися, вчитися від елементарних початків, від того, щоб умів, перечитавши чужу працю, переповісти її своїми словами, не перекрутивши і не сфальшувавши» [22, т. 33, с. 223]. На помилки у власній біографії І. Франко зреагував іронічно: «Запитаю лише о[тця] автора, відки він про мене самого зачерпнув такі біографічні деталі, про які я ніколи не чував. [...] Чи се все тільки кепські жарти, чи була в тім яка тенденція?» [22, т. 33, с. 223].

Проте навіть нищівна критика І. Франка та В. Щурата не завадила Й. Застирцеві удруге повернутися до проекту популярного підручника з історії української літератури. Через 18 років побачила світ його книжка «Історія української національної літератури» (Львів, 1920). В авторській передмові зазначено, що книжка є «вислідом» його попередньої праці «Історія руської літератури від найдавніших часів по нинішній день», з акцентуванням тут на феномені національної літератури. «В об’єм національної літератури входять тільки такі мистецькі твори, що носять питоме п’ятно української душі, себто з’ясовують погляди, питоменності, обичаї, звичаї і ідейне життя-буття нації», – пояснював автор у «Передньому слові», наголосивши, що «книжка для українців повинна бути писана в приступній формі й інтересно, щоби нею міг послуговуватись інтелігент, молодь і менше образований мужик, а не тільки одна верства суспільности»

[7, с. 3]. Про І. Франка згадано тут в одному ряді зі «знаменитими представниками драми», Іваном Тобілевичем (Іваном Карпенком-Карим), Борисом Грінченком, Михайлом Старицьким, Панасом Мирним [7, с. 50]. У Франковій повісті «Перехресні стежки», як і в творах Анатолія Свидницького «Люборацькі», Леся Мартовича «Забобон», «Млин», за спостереженнями Й. Застирця, «маємо дійсних укр[аїнських] людей, а не наслідування Достоевських, Горьких, Арцибашевих або німецьких авторів» [7, с. 50]. І. Франка, на думку Й. Застирця, так само, як і Панаса Мирного, Василя Стефаника, Стефана Коваліва «по добі реформ в Росії» більше захоплюють насущні проблеми сучасної суспільності, «сьогочасне лихо, ніж давне» [7, с. 50].

Зокрема, Й. Застирець опублікував Франкову поезію «Не мовчи, коли гордо пишеш...» у «Календарі на 1919 р. і початок 1920 р.» (Видає Й. Застирець. Львів, 1919. – С. 16). Цей вірш І. Франко колись вписав до записника Софії Юзичинської.

Свідченням особливого «сентименту» до І. Франка з боку Й. Застирця був перший концерт на честь письменника, що його він організував в учительській семінарії у Відні 1916 року [8, арк. 10].

Взаємини Й. Застирця й І. Франка, попри незначні творчі контакти, насажувала обопільна людська приязнь. З боку священика вона виявлялася у співчутті, духовій підтримці й увазі до І. Франка під час його недуги і злиднів, популяризації творчості письменника в світі, заглибленні у його творче й людське буття, намаганні зрозуміти складний світогляд. Із Франкового боку цю приязнь явлено як респект не лише до особи священика, а й до людини, духово спорідненої та відкритої, здатної зрозуміти й порадити. У колі Франкових приятелів таких було небагато.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України (ІЛ). У тексті зазначаємо номер фонду та одиниці зберігання. – Ф. 3. – № 1630. – С. 193.
2. *Застирець Й.* [Автобіографія]. ЦДІА у Львові / Йосиф Застирець. – Ф. 309. – Оп. 1. Спр. 391. – Арк. 101.
3. *Застирець Й.* Відповідь Д-ру Щуратови на критику «Підручника історії руської літератури» / Йосиф Застирець. – Бережани, 1902.
4. *Застирець Й.* Зі споминів про бл[аженої] п[ам'яті] д-ра Івана Франка / Йосиф Застирець // Провідні гадки в справі конечної реформи наших народних і середніх шкіл та учительських семінарів. Зі споминів про І. Франка (про його релігійність) / Йосиф Застирець. – Відень, 1917.
5. *Застирець О.* З моїх споминів про великого поета (Дещо про релігійність Івана Франка) / Осип Застирець // Життя і знання. – 1936. – № 5. – С. 132–134.
6. *Застирець Й.* Історія руської літератури від найдавніших часів по нинішній день / Йосиф Застирець. – Львів, 1902.
7. *Застирець Й.* Історія української національної літератури / Йосиф Застирець. – Львів, 1920.
8. [Застирець Й.] Кілька сторінок зі «Споминів з мого життя» (Кулішева таблиця,

- Талергоф, Reichspost, Нагорода Нобля для Франка) / [Застирець Йосиф] // ЦДІА у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. Спр. 1363. – Арк. 3–9.
9. [Застирець Й.] О[тець] д[окто]р філ[ософії] Йосиф Застирець / [Йосиф Застирець] // ЦДІА у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 2160. – Арк. 54.
 10. *Застирець Й.* Спомини з мого життя (Нагорода Нобля для Франка) / Йосиф Застирець // ЦДІА у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 1363. – Арк. 9.
 11. *Комариця М.* Застирець Йосип / Мар'яна Комариця // Українська журналістика в іменах. – 1998. – Вип. 5. – С. 366–368.
 12. *Мазурок О. О.* проф. д-р Йосиф Застирець / О. Мазурок // Броди і Брідщина: історично-мемуарний збірник / НТШ. Український архів. – Т. 47. – Торонто, Онтаріо, 1988. – С. 527–542.
 13. *Малик Я.* «Руська Трійця» в житті Йосифа Застирця / Я. Малик // Шашкевичіана : збірник наукових праць. – Львів ; Броди ; Вінніпег, 1996. – Вип. 1/2. – С. 371–374.
 14. *Малик Я.* Йосип Застирець / Я. Малик // Брідщина. Літературно-краєзнавчий журнал. – 1993. – № 1. – С. 18–23.
 15. *Малик Я.* Йосип Застирець та його газета «Нова Рада» (1919–1920 рр.) / Я. Малик // Українська періодика: історія і сучасність : тези доповідей і повідомлень Всеукраїнської науково-теоретичної конференції (9–10 грудня 1993 р.). – Львів, 1993. – С. 249–254.
 16. *Медведик П.* «На нашім золотім Поділля...» / П. Медведик // Шляхами Івана Франка на Україні : путівник / упоряд. М. О. Мороз. – Л., 1982. – С. 47–58.
 17. *Мельник Я.* З останнього десятиліття Івана Франка / Ярослав Мельник. – Львів, 1999.
 18. *Мельник Я.* Церква і культ Івана Франка / Я. Мельник // Українське літературознавство. – Львів, 1995. – Вип. 60. – С. 35–49.
 19. *Мицкевич А.* Wielka Utrata, історична драма з рр. 1831–32. З додатком життєпису А. Мицкевича та вибору його поезій у перекладі на українську мову видав д-р Іван Франко. – Львів, 1914.
 20. *Пасемко І.* Іван Франко – кандидат на здобуття Нобелівської премії в 1916 році / Пасемко Іван // Українознавство. – 2006. – № 2. – С. 62–63.
 21. *Франко В. І.* Франко: Нобелівський кандидат / Віра Франко // Броди і Брідщина: Історично-мемуарний збірник / НТШ. Український архів. – Т. 47. – Торонто, Онтаріо, 1988.
 22. *Франко І.* Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко – К. : Наукова думка, 1976–1986.
 23. *Франко П.* Спогади про батька / Петро Франко // Спогади про Івана Франка / упорядкув., вступ. ст. і прим. М. І. Гнатюка. – Львів, 1997. – С. 459–460.
 24. ЦДІА у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 1363. – Арк. 9.
 25. ЦДІА у Львові. – Ф. 309. – Оп. 1. – Спр. 418. – Арк. 30, 35.
 26. *Щурат В.* Начерки історії нашої літератури / Василь Щурат // Діло. 1902. – № 29. – 6/19.ІІ; № 30. – 7/20.ІІ; № 31. – 8/21.ІІ.
 27. *Rudnyckyj J. B.* Ivan Franko and the Nobel prize 1916 / J. B. Rudnyckyj. – San Francisco, Montreal, 1980.

Стаття надійшла до редакції 11.10.2015

Прийнята до друку 19.10.2015

**YOSYF ZASTYRETS – A SPIRITUAL ADVISOR AND WORLD
PROMOTER OF IVAN FRANKO****(devoted to the 100th anniversary of Ivan Franko's nomination
for the Nobel Prize)****Alla SHVETS'**

*National Academy of Sciences of Ukraine, Ivan Franko Institute,
18, Drahomanova Str., Lviv, Ukraine, 79005,
e-mail: allashvec@yandex.ua*

The article refers to the creative and personal relationship between Y. Zastyrets and I. Franko, which began at the beginning of 1900 and grew up into a frank human friendship. Zastyrets' tried to know Franko from different perspectives as a writer and as a person with a special spiritual outlook. This is reflected in Zastyret's memories about Franko, his epistolary, and literary critical intelligence. Much of the credit belongs to Zastyrets for promoting of Franko. In particular in 1915 he initiated Franko's nomination for the Nobel Prize in the literature by sending a letter to the Nobel Committee with justification of the world's merit of the Ukrainian writer.

Keywords: memories, reception, promotion, Nobel Prize, Franko's religion, history of literature.